

Vajda Barnabás

Selye János Egyetem, Történelem Tanszék, e-mail: vajda.barnabas@selyeuni.sk, web: http://barna.webnode.hu

Gondolatok a történelem új állami művelődési programjával kapcsolatban

Jelen állapot szerint 2015 szeptemberétől fog érvénybe lépni a megújított állami művelődési program, amely az összes iskolai tantárgy *tartalmát* és *módszereit* befolyásolja. A szlovák Állami Oktatási Intézet (Štátny pedagogický ústav, ŠPÚ) egyes szaktantárgyi kollégiumaiban 2012-től zajlott a szakmai munka, amelynek eredményeként meg fog újulni a történelem is: mind a tantárgyhoz kapcsolódó követelmények, mind az alkalmazandó módszerek az alapiskolák (ISCED 2) és a középiskolák (ISCED 3) szintjén egyaránt.

Jelen írásomban azt szeretném összefoglalni – mint a történelem szakkollégium tagja –, hogy mi várható az állami művelődési program történelem tantárgyi részzeitől.

A történelem művelődési program megújításakor három szempontot tartottunk szem előtt. Először is azt, hogy az eddiginél világosabban fogalmazzuk meg a pedagógusok számára, miért (mi célból) tanulunk/tanítunk történelmet. A második stratégiai elképzelés az volt, hogy a tanulói készségfejlesztés irányába stimuláljuk a szlovákiai történelem-módszertani kultúrát, aminek érdekében (ez a harmadik fő tényező) igyekeztünk csökkenteni a tananyag mennyiségét. Az új állami művelődési program minden korábnál világosabban fogalmaz a történelem tantárgy céljait illetően, amennyiben „a tanulási utak úgy lettek kialakítva benne, hogy azok a keresés, a kutatás, a nyomozás és a vizsgálat cselekvéseivel mint kognitív tevékenységekkel legyenek összefüggésben, mivel ezek a történelemtanulás legjellemzőbb útjai és módszerei”.

A történelem állami művelődési program két pilléren áll: *tartalmi* és *követelményi* elvárásokon. A kollégák azt fogják tapasztalni, hogy a tartalmat tekintve (obsahový štandard) a történelem művelődési program rövidebb lett. Bizonyos témákat nem találnak bennük, korábban megszokott kisebb-nagyobb fejezeteket kihagytunk belőle. Általános példaként említhetem, hogy kikerült belőle több háború részletes története, aminek az az oka, hogy az elmúlt évtizedek nemzetközi történelemdidaktikai tapasztalataiból kiindulva meg akartuk növelni a köztörténeti események (mindennapok, gyerekek, életmód stb.) fejezeteit. Egyes kollégáknak

talán hiányozni fognak ezek a fejezetek, mert megszokták, hogy tanítják őket. A tananyagcsökkenés mindazonáltal elkerülhetetlen volt. Nemcsak azért, mert csökkent a történelemórák száma, hanem főleg azért, mert igyekeztünk a korszerű pedagógia „*a kevesebb több*” elvét érvényesíteni.

A művelődési program *követelményi elvárások* része (výkonový štandard) a tanulóktól elvárt ismereteket és képességeket konkretizálja, rendszerint átfogó típusfeladatok formájában. Ezen a ponton kell elmondani, hogy Szlovákiában első ízben történik határozott kísérlet arra, hogy a történelemtanulást a *mélyégi dimenzió* felé mozdítsuk a tájainkon hagyományos mennyiségi szempont helyett. Ennek megfelelően a követelményi elvárások alapját a tanulói képességfejlesztés képezi, hogy a tanulók a mainál sokkal jobban bevonódjanak a tanulás folyamatába, hogy aktívabbá tegyék őket. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy az új típusú követelményekhez a pedagógusoknak új módszertani eljárásokat kell használniuk.

Az életbe lépő állami művelődési program véleményem szerint jelentős előrelépést, korszerűsödést jelenthet Szlovákia pedagógiai rendszerében, benne a magyar tannyelvű iskolák számára is. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne volna több kritikai megjegyzésem hozzá. Túllépve a két legnagyobb gyakorlati nehézségen (azaz a számomra is elfogadhatatlan történelem óraszámcsökkenésen és a krónikus tankönyvhiányon) szerintem a történelem állami művelődési program legnagyobb kihívása az, hogy milyen mértékig fog áttemelődni a tényleges pedagógiai gyakorlatba.

Elfogadják-e és használni fogják-e az iskolák új művelődési programot? A 2015-ben bevezetendő program már nem az első, és a tapasztalatok azt mutatják, hogy a pedagógusok hajlamosak ellenállni az új és újabb központi elképzeléseknek. Tudjuk, hogy az iskolák sokszor egyáltalán nem vesznek tudomást róla, és nem használják az érvényben lévő művelődési programokat. Ezzel kapcsolatos, hogy jelenleg az állami irányítás számára sem világos, mi legyen az összefüggés az állami művelődési program, az iskolai művelődési program és a konkrét tanmenetek

(učebné osnovy) között. A történelem szakkollégium határozottan amellett tette le a voksát, hogy az volna az optimális, ha a helyi-iskolai történelem művelődési programok a 2015 szeptemberében életbe lépő történelem állami művelődési programból kiindulva készülnének, közben pedig *szűnjenek meg* a tanmenetek, amelyekben a pedagógusok az adott évre, hónapokra és hetekre lebontva terveznek. Ha ez megtörténne, akkor csak a helyi iskolai művelődési program maradna mint alapvető *szakmai útmutató*, és a pedagógusok munkája leegyszerűsödhetne.

Kérdéses továbbá, elfogadják-e a pedagógusok az új történelem állami művelődési program filozófiáját, valamint a hozzá szervesen kapcsolódó *fokozott pedagógusi és tanulói aktivitást*. Történelemdidaktikai szempontból ugyanis ez a kulcskérdés: Hajlandóak-e a pedagógusok elindulni a forrásfeldolgozás és az intenzív tanulói aktivitáson alapuló módszerek útján? E kérdések megoldására én magam többször javasoltam a pozsonyi szakkollégiumnak, hogy az ŠPÚ indítson országos felvilágosító kampányt és továbbképzési sorozatot avégett, hogy megismertesse és bizonyos értelemben megtanítsa a szakos pedagógusokat arra, miként kezelhető termékenyen a központi állami művelődési program történelemből.

Jelen írásomban mellőztem a szlovákiai magyar iskoláknak a témát érintő vonatkozásait. Csupán azt a lehetőséget vetem fel, miszerint a jövőben történelem művelődési program *strukturálsan* alkalmasnak látszik arra, hogy a magyar tannyelvű iskolák történelem szakos pedagógusai megtalálják benne a saját helyüket. De kérdés, hogy hajlandóak és képesek lesznek akár az iskolai munkaközösségek, akár az egyes pedagógusok, hogy a központi programot helyi-iskolai programmá alakítsák. Olyan konkrét történelem iskolai szakmai programmá, amely a központi elvekből kiindulva *bátran megfogalmazza a magyar regionális és lokális igényeket és szándékokat*? Az azonban, hogy megfelel-e ez a központi program, vagy helyette a szlovákiai magyar iskolák egy saját művelődési programot igényelnek történelemből, csak akkor derül ki, ha az érintettek véleményét mondanak róla.